III. Pilkapynai
Barrow Cemeteries

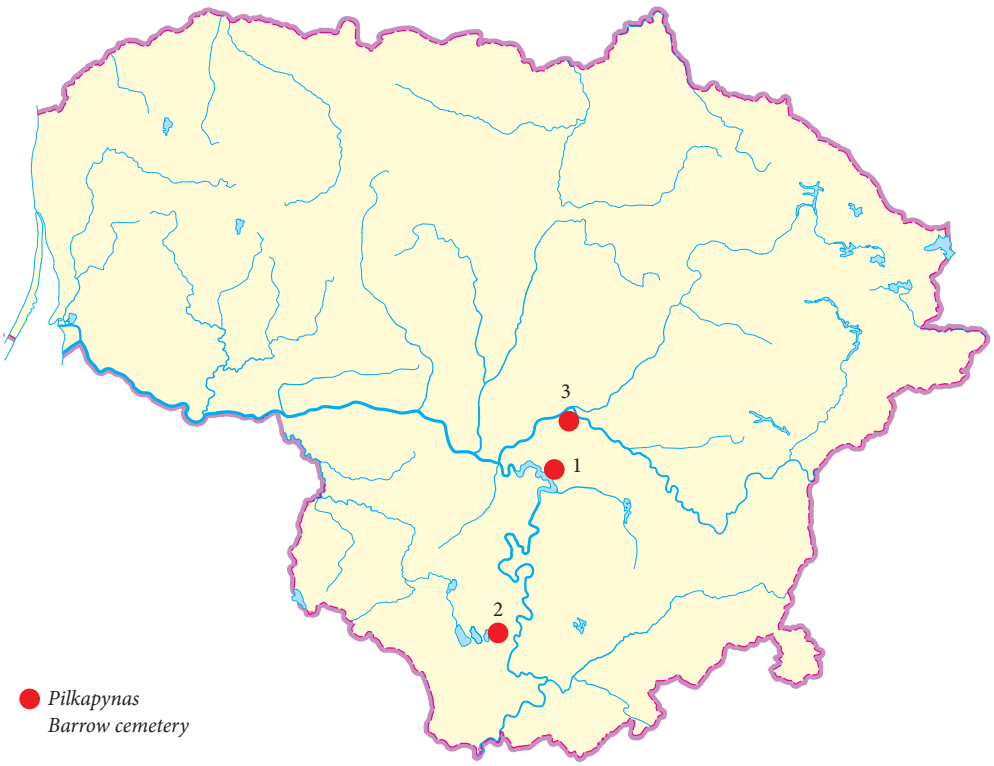

● *Pilkapynas*
Barrow cemetery

1. *Kapitoniškės (žr. II)*
2. *Mankūnai*
3. *Skaruliai (žr. I)*

Darius Kontrimas

Mankūnų pilkapis

Mankūnų kaimas yra Alytaus r., Miroslavo sen., prie Alytaus–Lazdijų kelio, apie 1,5 km į P nuo Miroslavo. Arčiausiai tyrinėtos vietos (4 km spinduliu) yra išsidėstę šie geležies amžiaus paminklai: Obelijos piliakalnis, Dirmiškių piliakalnis su gyvenviete, Dirmiškių pilkapynas, Pupasodžio piliakalnis su gyvenviete. Mankūnų senkapiai (UK 2371) yra Mankūnų kaime, apie 250 m į V nuo Miroslavo–Mankūnų kelio, apie 150–170 m į V nuo kanalizuoto Varelio upelio (1 pav.). Saugoma teritorija P dalyje ribojasi su sodyba.

1961 m. Mankūnų kaimo gyventojas Vladas Krušna kasdamas bulvių rūsio duobę 1 m gylyje aptiko žmogaus kaukolę, jos kairėje pusėje – įmovinį ietigalį, kurį perdavė AKM. 1983 m. E. Svetikas radėjo parodytoje vietoje ištyrė 30 m^2 plotą, kuriame įvairiame gylyje rasta akmenų. V. Krušnos kastoje 1 m skersmens duobėje rasta kaukolės fragmentų bei šonkaulių. Apie 1 m gylyje aptiktos griaučių liekanos. Mirusysis buvo palaidotas Š (15°) kryptimi, aukštielninkas. Dešinė ranka buvo ištiesta prie šono. Kaukolė, kairės rankos kaulai ir beveik visi šonkauliai buvo nukasti. Įkapių prie griaučių liekanų nerasta. Žvalgant suartą dirvą aptiktas kalavijo geležtės fragmentas bei greičiausiai ietigalio smaigalio fragmentas. Spėta, kad tai – suardyto pilkapyno arba plokštinio kapinyno vieta (*LIIR*, f. 1, b. 1083, p. 4–5).

Objektas į KVR įtrauktas 1992 m. (saugoma teritorija užima apie 3000 m^2). 2013 m., siekiant patikslinti paminklo vertingąsias savybes ir chronologiją, buvo atlikti žvalgomieji tyrimai (1 pav.).

Perkasoje 2 atidengtas akmenų *vainikas* (2, 3 pav.). Jo išorinis skersmuo – 4,2–4,3 m, vidinis – 3,2–3,4 m. Konstrukcija maždaug taisyklingo apskritimo formos, vientisa, išskyrus V pusę, kur buvo 45 cm pločio tarpas. Sunku pasakyti, ar jis buvo paliktas kraunant vainiką, ar atsirado nuarus akmenis. Akmenys atidengti H_{abs} 147,20–147,32 m altitudėje V krašte ir H_{abs} 146,77–147,00 m R krašte. Vainikas krautas iš įvairaus dydžio akmenų (nuo 25x24x20,

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas. 1 – gyvenvietė; 2 – saugoma teritorija; 3 – 1983 m. tirtas plotas; 4 – tirtos perkasos; 5 – radimvietės. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated site. 1 – a settlement, 2 – protected territory, 3 – in 1983 excavated area, 4 – excavated areas, 5 – find places.

2 pav. Pilkapio akmenų vainikas iš R pusės. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 2. The stone kerb as seen from the E.

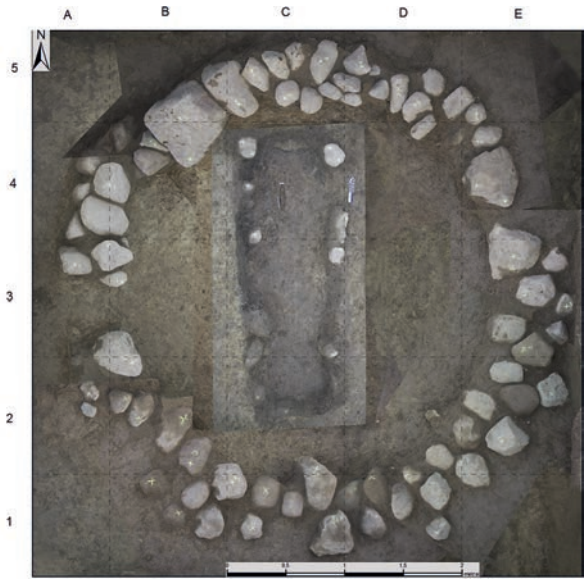

3 pav. Pilkapio akmenų vainikas, fotomozaika. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. The barrow stone kerb, a photomosaic.

18x16x14, 12x10x10 iki 46x30x28, 40x30x25, 35x24x20 cm dydžio). Iš visų akmenų išsiskyrė 57x50x42 cm dydžio akmuo vainiko ŠV dalyje bei 60x50x40 ir 53x46x42 cm dydžio akmenys R dalyje. Vainiko dalyse, kur akmenys mažesni, jie dėti dviem eilėmis vieni šalia kitų, kai kur ir dviem eilėmis vieni ant kitų. Akmenys krauti ne ant įžemio, o 10–20 cm iki jo. Kiek atokiau, 20–45 cm atstumu nuo likusių vainiko akmenų atidengti ir keli mažesni akmenys. Sunku pasakyti, ar šie akmenys buvo savo pirminėje padėtyje, ar jie buvo nuarti. Iš viso vainiką sudarė 84 akmenys.

H_{abs} 146,60–146,70 m aukštyje vainiko centre išryškėjo *kapo* duobės kontūras. Duobė iš kraštų buvo apkrauta nedideliais (30x22x20, 28x14x12, 24x15x13, 14x10x10 cm) akmenimis (iš viso 12 akmenų). Kapo duobė 2,45 m ilgio, 90 cm pločio Š gale ir 70–75 cm pločio P gale. Išskirtini du kapo akmenys kapo Š gale, kurie buvo padėti atitinkamai ŠV ir ŠR kampuose beveik simetriškai vienas kitam. Atsižvelgiant į kapo duobės išplatėjimą, galima spėti, jog kapas buvo orientuotas P–Š kryptimi (galva į Š). Kapo duobė 20 cm gylio. Griaučiai kape neišlikę, neužfiksuota net jų kontūrų. H_{abs} 146,40 m lygyje kape aptiktas stipriai korodavęs peilis. Jis gulėjo įkote į Š, 50 cm atstumu į P nuo kapo Š galo. Peilis 23 cm ilgio (įkotė apie 9 cm ilgio). Daugiau įkapių kape nerasta. Kapas įrengtas apie 10–20 cm žemiau akmenų vainiko lygio.

H_{abs} 146,60–146,65 m lygyje rasta smulkių angliukų – tikėtina, šiame gylyje galėjo būti pilkapio pagrindas. Įžemis (rusvas su pilkšvais lęšiais molis) vainiko viduje pasiektas H_{abs} 146,70–146,75 m lygyje V dalyje ir H_{abs} 146,50 m lygyje R dalyje. Atsižvelgiant į vainiko akmenų aukščius, kurių altitudė taip pat žemėjo V–R kryptimi, galima manyti, kad prieš įrengiant pilkapį jo vieta nebuvo išlyginta. Jokių dėmių vainiko išorėje nepastebėta.

Taip pat buvo žvalgoma visa saugoma paminklo teritorija. Žvalgymų metu rasta puodo dugno šukė, žalvarinė grandis, žalvarinio smeig-

tuko fragmentas (tai taip pat galėtų būti ir antkaklės dalis (4 pav.)), geležinis įmovinis kirvis (5 pav.). Visi šie su kapais sietini radiniai aptikti saugomos teritorijos R–ŠR dalyse. Tikėtina, kad jau suardyto pilkapyno teritorija galėjo tęstis R kryptimi.

Pagal aptiktus radinius tiksliau datuoti pilkapyną kol kas sunku. Įmoviniai kirviai ir peiliai yra gana dažni palyginti plačios chronologijos radiniai. Žvalgymų metu aptikto smeigtuko analogų kol kas rasti nepavyko. Arčiausiai (apie 3,8 km į PR) esančiame Dirmiškių pilkapyne tirti du krūsniniai pilkapiai datuoti III–IV a. Pilkapio 2 kapo duobės kraštuose buvo padėti akmenys, galvūgalio srityje, dešinėje ir kairėje pusėje – po du, dar du – kojūgalio dešinėje pusėje (*ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 65–68). Kitų tyrinėtų krūsninių pilkapių (Maisiejūnai, Migonys, Musteniai–Baubonys, Nemaitonys) radiniai rodo, kad nedeginti mirusiųjų kapai priklauso IV a. II pusei – V a. Sunku tiksliai pasakyti, ar šio pilkapio sampilas buvo iš žemių ir akmenų (krūsninis), ar tik iš žemių. Tiriant pilkapį aptikti pavieniai akmenys galėjo būti iš nuarto ar nukasto krūsninio pilkapio sampilo. Tačiau jie galėjo būti nuarti ir nuo paties vainiko. Nemažai panašių nedidelių (2,8–5 m) apskritų pilkapių yra Pažarsčio pilkapyne (Prienų r.). Pažarsčio pilkapiai su žemės sampilais, akmenų vainikais ir griautiniais kapais datuoti I–II a. Pilkapyje 28, kape 1 mirusiojo galva buvo apdėta akmenimis. Šiame pilkapyne prieš supilant pilkapius jiems skirta vieta taip pat nebuvo išlyginta, dalis kapų buvo žemiau akmenų vainiko lygio (*LIIR*, f. 1, b. 441, 16–30). Remiantis panašių pilkapių chronologija, Mankūnų pilkapį kol kas galima būtų datuoti II–IV a.

Į V ir PV nuo saugomos teritorijos esančioje kalvelėje, kurią R–V kryptimi kerta keliukas (1 pav.), dirbamame lauke pastebėjus daug įvairaus dydžio akmenų (keli jų buvo apdegę), nuspręsta žvalgyti ir šią vietą (apie 8800 m^2). Žvalgymų metu aptikta brūkšniuotosios keramikos. Rastos šukės yra mažos, iš jų išsiskyrė tik viena didesnė su pakraštėliu ir briaunos dalimi. Ši šukė ryškiai ir gana tvarkingai brūkšniuota, briauna puošta gnaibytiniu ornamentu (6 pav.). Pagal išlikusią briaunos dalį ir ornamentą šukė galėtų būti datuojama I tūkst. pr. Kr. pabaiga – I–II a. Daugiausia keramikos šukių rasta kalvelės centrinėje dalyje, aukščiausioje jos vietoje.

Kol kas sunku pasakyti, ar ši gyvenvietė yra vienalaikė su pilkapynu. Nedidelis atstumas

4 pav. Žalvarinio smeigtuko (antkaklės?) fragmentas. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 4. The fragment of a bronze pin (neck-ring?).

5 pav. Įmovinis kirvis. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 5. The socketed axe.

6 pav. Lipdyto puodo brūkšniuotu paviršiumi šukė iš žvalgytos gyvenvietės teritorijos. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 6. A sherd of a hand built pot with a brushed surface from the settlement's surveyed area.

tarp jų (50–70 m) galėtų liudyti jų nevienalaikiškumą, tačiau tokioms interpretacijoms trūksta duomenų. Kadangi gyvenvietės vieta buvo ariama, negalima radimvičių pasiskirstymo griežtai sieti su gyvenvietės teritorija. Hipotetiškai gyvenvietės teritoriją galėtų žymėti kalvelė. Kalvelės šlaitai iš R ir V pusių yra maždaug 4 m aukščio, 25–30 m atkarpose paviršiaus altitudė kyla nuo H_{abs} 145,00 m iki 149,00 m, P – nuo H_{abs} 140,00 m iki 148,00 m. Kalvelėje taip pat aptikta ir XVII a. radinių (koklių kaklelių šukių ir Jono Kazimiero šilingas).

Ateityje, siekiant patikslinti chronologiją, reikėtų tęsti archeologinius tyrimus tiek pilkapyno vietoje, tiek gyvenvietės teritorijoje. Prieš juos tikslingiausia būtų atlikti 3D geofizikinius tyrimus georadaru, kurių plokštuminiuose pjūviuose išskirtos anomalijos – spėjamos pilkapių vietos – ir turėtų būti tikrinamos. Tokia metodika turėtų būti patikimesnė nei atsitiktinai parenkant vietas perkasų tyrimui.

Tyrimų metu surinkti 26 radiniai saugomi LNM.

Mankūnai barrow

During a 2013 field evaluation in Mankūnai village (Fig. 1), a 4.2–4.5 m diameter stone kerb from a destroyed barrow with a burial at the centre was discovered (Figs. 2, 3). An iron knife was found in the burial. A now destroyed barrow cemetery definitely existed at this site. Based on the chronology of barrows with a similar manner of construction in the Trans-Nemunas region (Užnemunė), the Mankūnai barrow cemetery could be dated to the 2nd–4th centuries. In surveying the neighbouring territory, finds from other destroyed barrows were discovered: an iron socketed axe (Fig. 5), a bronze loop, and a fragment of a pin or neck-ring (Fig. 4).

On a small hill to the W and SW of the barrow cemetery, a late 1st-millennium BC – 1st–2nd-century AD settlement was discovered. During the field survey on the hill, charred stones and sherds of brushed pottery were found (Fig. 6).